

Het 'buiten' verbeelden

'Beste Marianne, Vorige week, Rue Saint-Germain, Parijs, je struikelt er over het elegante schoeisel van de Franse intelligentsia, een clochard zit op zijn knieën, voor hem een stuk karton met in dikke stift: "seuls ceux qui sont hors de ce monde, peuvent encore gêner ce monde."

Zo begon een brief van auteur-theatermaker en filosoof Pieter De Buysser aan dramaturge Marianne van Kerkhoven, als antwoord op haar artikel 'Op zoek naar radicaliteit,' in het vorige nummer van Etcetera. Op deze brief volgde een gesprek dat gevoerd werd in café De Walvis te Brussel op 23 juli 2004; uit deze brief en uit dit gesprek publiceren we hier enkele fragmenten.

1.

MARIANNE Misschien moeten we eerst helder stellen wat 'binnen het systeem zitten' of 'erbuiten staan' voor elk van ons betekent. Ik beseft zeer goed dat wij –al diegenen die min of meer normaal functioneren in deze maatschappij– allemaal in de hete brij zitten en dat het niet volstaat om –wat theatermakers betreft– bijvoorbeeld zonder subsidies op een zolderkamer een theateervoorstelling te maken om ons aan deze maatschappij en haar impact te onttrekken. Maar als jij, zoals je in je brief zegt, door over die clochard te schrijven hem al niet meer 'hors de ce monde' laat, maar hem 'meesleurt in het drijfzand van onze beschaving', dan ben ik het daar niet mee eens. Er zijn voor mij wel degelijk mensen die 'erbuiten staan': zij die –zoals die clochard– uit de boot vallen, die niet kunnen consumeren: want dát is vandaag het criterium van 'deelname' geworden. Eenmaal je erbuiten staat is het blijkbaar verdomd moeilijk om er terug in te geraken. Ik las een studie van Patrick Declerck, *Les naufragés*, over de Parijse clochards, waarvan de pessimistische conclusie is dat er eigenlijk zo goed als géén gevallen bekend zijn van geslaagde reïntegratie. De sociale en andere vaardigheden die nodig zijn om zich in een

maatschappij staande te kunnen houden, zijn bij iemand die op straat heeft geleefd blijkbaar onherroepelijk beschadigd. Ken Loach illustreert dat zeer mooi in *My name is Joe*: één klein steentje in het ragfijne fragiel opgebouwde vangnet en het raderwerkje ontspoot. En het gaat opnieuw bergaf... tot de dood erop volgt. De 'onderdrukten' waarvoor wij in de jaren '60 en '70 opkwamen zijn vandaag inderdaad in overweldigende mate opgeslokt door het consumentendom. Maar misschien moeten we het daarom vandaag over de 'uitgeslotenen' hebben. In die tijd hadden wij inderdaad het gevoel dat we 'buiten het systeem' konden gaan staan, of minstens in de marge ervan, terwijl er nu –daar heb je volkomen gelijk in– voor ons geen 'buiten' meer is.

PIETER Ik geloof wel dat die clochard buiten onze samenleving staat, maar lang niet buiten genoeg om te kunnen hinderen. Dat is het probleem. Er is geen buiten. Er is alleen een buiten dat niet is. Toen ik vroeger met vrienden –Benjamin Verdonck, Peter Terryn, Valentine Kempynck, Liesbet Swings,... de Sprekershoek in Antwerpen opstartte, hadden we het gevoel: nu werken we in een vrijruimte, in een radicale vorm buiten de georganiseerde structuren. Dat initiatief is aan twee feiten ten onder gegaan: aan de morele zwakte van veel van de mensen die het aantrok: met de slachtoffers van het consumentendom begin je geen guerrilla, en aan de vaststelling dat de Sprekershoek zeer snel gerecupereerd werd; een jaar later al vroeg zelfs Het Theaterfestival of we dat niet bij hen konden doen: dat stond daar dan op dat grasveldje van deSingel, totaal naast de kwestie. Ik had zoveel dromen over die Sprekershoek: voor mij was dat –en is dat nog steeds– 'Toneelstuk nummer één'. Ik wou maar meteen beginnen met het einde, het ultieme hoogtepunt van de moderne droom. Zoals Lautréamont droomde van het gedicht van iedereen voor iedereen, zo wou ik dat meteen in

het toneel in de praktijk brengen: de sprekershoek als het ultieme moderne toneelstuk, midden in de stad, van iedereen, voor iedereen, door iedereen. Ik heb er nooit in geloofd, maar een dergelijke cynische reflex heeft me er ook nooit van weerhouden toch iets te ondernemen. Het aan den lijve ondervinden van de onmogelijkheid ervan heeft me onder meer de geur van de tijd pregnanter in mijn neus geduwd. Het is beslissend geweest voor de taal die ik ben beginnen ontwikkelen en voor de verdere oriëntatie van mijn denken, onder meer over wat avant-garde vandaag kan zijn. De avant-garde is begonnen als een verzetsbeweging, terwijl wat nu in grote kunstinstellingen verkocht wordt als avant-garde alleen te maken heeft met de romantisch-nostalgische uitverkoop van de souvenirs van een misbegrepen moderniteit. Zie de Fabres, de Wayn Traubs, en anderen: veel spektakelwaarde maar historisch van een volstrecte onbenulligheid. Later in Parijs volgde ik les bij onder meer iemand als Alain Badiou die in indrukwekkende formules 'le mathème de la révolution' op het bord kon schrijven. Ook die tevergeefsheid is erg vruchtbaar voor me geweest.

MARIANNE Eigenlijk kunnen we er alleen nog buiten staan hierboven, in ons hoofd. De gedachten zijn vrij. Alles kan en mag, alles wordt opgeslokt en gedoogd. Vandaar dat pleidooi van denkers als Zizek voor 'intolerantie'. Dat gevoel van alles overspoelende recuperatie overvalt mij vaak als ik zogenaamde politieke voorstellingen van vandaag zie en dan denk aan wat er in de jaren '70 gebeurde: ik zie vandaag voorstellingen waarin niet-professionele acteurs op het toneel worden gezet en toegejuicht worden, omdat ze allochtoon of arbeider zijn; iedereen vindt het bijvoorbeeld normaal en fantastisch dat een productie als die met de afgedankte Sabenawerknemers op het meest prestigieuze festival van podiumkunsten in Brussel staat; met (gedeeltelijk) daarmee vergelijkbare producties speelden wij in